

Περί στρατηγικής αναγνώρισης γενοκτονιών

Συνέντευξη του Καθηγητή Νίκου Λυγερού με Βίκη Τσατσαμπά

26/03/2009

- **Πώς θα μπορούσαμε να καθορίσουμε τον όρο γενοκτονία;**
- Η λέξη που πρέπει να έχετε στο νου σας είναι η συστηματικοποίηση. Δηλαδή, αυτό που χαρακτηρίζει μια γενοκτονία δεν είναι η εξόντωση, όπως όλοι θεωρούμε. Είναι η συστηματική εξόντωση. Η εξόντωση μπορεί να γίνει για διάφορους λόγους. Μερικές φορές γίνεται μια έφοδος σε ένα χωριό και εξοντώνουν όλους τους κατοίκους. Αυτό όμως δεν είναι γενοκτονία, είναι έγκλημα πολέμου. Όπως επίσης, είναι λάθος να ταυτίζουμε το έγκλημα κατά της ανθρωπότητας με την έννοια της γενοκτονίας. Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας αποτελούν ένα μεγαλύτερο σύνολο σε σχέση με τις γενοκτονίες. Οι γενοκτονίες είναι ειδικές περιπτώσεις των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Πολύ συχνά σε μια αντιπαράθεση, θα προσπαθήσουν σε πρώτη φάση να μας βάλουν στο πλαίσιο της σφαγής. Όταν δεν τα καταφέρουν, το θέτουν στο πλαίσιο του εγκλήματος πολέμου, μετά ανεβαίνουν στα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Θεωρούν ότι το χειρότερο είναι να αποδεχτούν τη γενοκτονία, που είναι ένα ειδικό έγκλημα κατά της ανθρωπότητας.
- **Ποια είναι η συμβολή του Καθηγητή Κ. Φωτιάδη αναφορικά με την αναγνώριση της Γενοκτονίας των Ποντίων;**
- Το έργο του Φωτιάδη μάς απέδειξε ότι όσο δεν υπάρχει η τεκμηρίωση, γενοκτονία δεν υπάρχει. Μία γενοκτονία πρέπει να αναγνωριστεί από τον ΟΗΕ. Αν δεν είναι αναγνωρισμένη από τον ΟΗΕ δεν είναι γενοκτονία. Για να το θέσουμε ακόμα πιο απλά. Πριν το 1948 η λέξη «γενοκτονία» δεν υπήρχε. Άρα δεν μπορούσε κανένας να καταδικαστεί για γενοκτονία, εφόσον δεν υπήρχε καν το αδίκημα σαν ονομασία στο νομικό χώρο. Όλοι βέβαια καταλάβαιναν ότι υπήρχε. Τη λέξη «γενοκτονία» την επινόησε ο νομικός Raphaël Lemkin, το 1948. Πριν δεν υπήρχε ως νομική οντότητα, αλλά δεν σημαίνει ότι δεν είχαν ήδη διαπραχθεί γενοκτονίες. Υπήρξαν για παράδειγμα, το 1915 η γενοκτονία των Αρμενίων, το 1918 η γενοκτονία των Ποντίων και άλλες. Εφόσον έγινε αυτή η επινόηση από τον Raphaël Lemkin, μετά η ιδέα ήταν να πούμε πώς καθορίζεται. Και θα δείτε ότι η Χάρτα του ΟΗΕ του 1948 καθορίζει τη γενοκτονία ως συστηματική εξόντωση. Συστηματική εξόντωση δεν σημαίνει ολοκληρωτική εξόντωση. Αυτό θα ήταν πολύ επικίνδυνο, γιατί θα μπορούσαν να ισχυριστούν ότι τελικά δεν εξόντωσαν όλο τον πληθυσμό και εφόσον υπάρχουν επιζώντες, δεν είναι γενοκτονία. Αν προσέξετε καλά τη Χάρτα, θα δείτε ότι δεν αναφέρεται ο αριθμός των θυμάτων βάσει του οποίου να καθορίζεται ένα έγκλημα ως γενοκτονία. Αυτό είναι πολύ σημαντικό και στην πραγματικότητα, εμάς μας διευκολύνει. Διότι, όπως καταλαβαίνετε, όταν μιλάμε

για εκατομμύρια ή ενάμισι εκατομμύρια ή 353.000 θύματα, δεν μας συμφέρει να υπάρχει ένας διαχωρισμός σε σχέση με τον αριθμό των θυμάτων, αλλά σε σχέση με την ουσία του θέματος, η οποία είναι η συστηματική εξόντωση. Θεωρώ ότι το έργο του Φωτιάδη είναι τα θεμέλια της στρατηγικής ανάλυσης των γενοκτονιών. Πριν τους 14 τόμους του Φωτιάδη, η γενοκτονία των Ποντίων υπήρχε μόνο ως ιστορία δική μας. Ή για να το κατεβάσω ακόμα πιο κάτω, ως οικογενειακό παραμύθι. Σε κάποια φάση, έρχεται ένας ειδικός και αρχίζει να μαζεύει όλα τα οικογενειακά παραμύθια, τα εξετάζει συστηματικά, τα διασταυρώνει, έτσι ώστε όταν μιλάμε σε έναν ξένο –δηλαδή κάποιον που δεν γνωρίζει καθόλου το θέμα– διαβάζει τα αποδεικτικά στοιχεία και λέει: όντως αυτό ανήκει σε μία κατηγορία η οποία ονομάζεται γενοκτονία. Αυτό θα έλεγα ότι είναι το πρώτο ουσιαστικό θεμέλιο. Είναι μια μεγάλη αλλαγή φάσης.

- **Θεωρείτε ότι η συμβολή του Καθηγητή Κ. Φωτιάδη είναι πιο σημαντική από την αναγνώριση της Γενοκτονίας των Ποντίων από την Ελλάδα;**
- Εγώ νομίζω ότι είναι πολύ μεγαλύτερη η αλλαγή φάσης με το έργο του Κώστα, παρά η αναγνώριση από την Ελλάδα. Το ότι αναγνωρίστηκε η γενοκτονία των Ποντίων από την Ελλάδα είναι σημαντικό. Το ότι αναγνωρίστηκε και από την Κύπρο είναι και αυτό σημαντικό. Τώρα όμως, σκεφτείτε αντίστροφα. Αν ήμασταν Τούρκοι, θα λέγαμε ότι είναι φυσιολογικό διότι οι Έλληνες και οι Κύπριοι είναι εναντίον μας, άρα θα αναγνώριζαν οτιδήποτε είναι εναντίον μας. Βλέπετε ότι το επιχείρημα αντιστρέφεται. Να σας δώσω και ένα άλλο παράδειγμα. Όταν η Κύπρος θα αναγνωρίσει τη γενοκτονία των Αρμενίων, δεν θα αποτελέσει μια ουσιαστική διαφορά, διότι οι Τούρκοι και πάλι θα πουν: Είναι φυσιολογικό που και η Κύπρος έχει αναγνωρίσει την γενοκτονία των Αρμενίων αφού είναι εναντίον μας. Είναι ένας τρόπος που χρησιμοποιεί ο δήμιος για να αποπλίσσει το επιχείρημα. Το σημαντικό όμως είναι το παράδειγμα της αναγνώρισης της γενοκτονίας των Αρμενίων από το Βέλγιο. Γιατί εκεί δεν μπορείτε να πείτε ότι υπάρχει μια ειδική σχέση. Και όχι μόνο αυτό, το Βέλγιο πέρασε και στο δεύτερο στάδιο –που προς το παρόν είναι μια ουτοπία για μας– αναγνώρισε την ποινικοποίηση. Ενώ εμείς θεωρούμε ότι το Βέλγιο, η Ελβετία είναι χώρες που είναι διαρκώς ουδέτερες. Αυτές οι χώρες είναι παραδειγματικές στον τομέα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Διότι, παρόλο που δεν είναι Πόντιες, παρόλο που δεν έχουν κανένα στοιχείο αρμενικό, έχουν αναγνωρίσει όχι μόνο τη γενοκτονία των Αρμενίων αλλά και την ποινικοποίηση. Σας υπενθυμίζω ότι Τούρκος καθηγητής, σε σχέση με την επέτειο της Λωζάννης, έβρισε τους Αρμένιους λέγοντας ότι δεν υπάρχει η γενοκτονία των Αρμενίων και οι Ελβετοί τον καταδίκασαν σε φυλάκιση. Μπορείτε να το φανταστείτε αυτό; Θα σας δώσω ένα ανάλογο παράδειγμα. Η εισβολή της Κύπρου έγινε το 1974. Το θέμα είναι ότι στο διεθνές δίκαιο, πρέπει ο θύτης, το κράτος, να αναγνωρίσει ότι φταίει. Αυτό που ξέρουμε τώρα σε διεθνές επίπεδο, είναι ότι η εισβολή δεν έγινε, κατοχή δεν υπάρχει. Η κατοχή αρχίζει να υπάρχει το 1987. Θα αναρωτηθείτε πώς μπορούμε να έχουμε κατοχή το 1987 που δεν έγινε τίποτα το ιδιαίτερο, χωρίς να έχουμε εισβολή. Είναι πολύ απλό, διότι το

1987 η Τουρκία υπέγραψε Πρωτόκολλο για να έχει πρόσβαση σε διακρατικές σχέσεις όσον αφορά το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και ειδικά το Συμβούλιο της Ευρώπης. Προσέξτε, αναγνωρίζει μετά το 1987. Γι' αυτόν το λόγο, η Τιτίνα Λοϊζίδου έκανε την προσφυγή της το 1989. Αυτό έγινε το 1987, ενεργοποιήθηκε το 1988 και κατέθεσε την πρώτη προσφυγή το 1989. Αν η Τιτίνα μπορούσε να κάνει προσφυγή πριν, θα την είχε κάνει από το 1974. Όταν μιλάμε για μη απόλαυση περιουσίας, αρχίζει από το 1987. Άρα, το να υπάρχει μια εισβολή δεν σημαίνει ότι σας έχουν πάρει την περιουσία σας ούτε ότι δεν μπορείτε να την απολαύσετε. Εδώ πρέπει να αποδείξει η Τιτίνα ότι δεν μπορεί να μπει μέσα στο σπίτι της. Αυτό που έχει μεγάλη σημασία είναι ότι μετά το έργο του Φωτιάδη, η γενοκτονία των Ποντίων υπάρχει και δεν διαπραγματεύεται, διότι έχουμε τεκμηρίωση ιστορική. Μία από τις ιδέες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν τα αρχεία. Πώς ένα κράτος μπορεί να αναγνωρίσει κάτι; Είναι πολύ απλό. Αν αυτό το κράτος είναι αυτό που είχε τα αρχεία. Για τη γενοκτονία των Ποντίων θα πρέπει να ξέρετε ότι τα περισσότερα αρχεία δεν είναι ελληνικά· είναι από Γαλλία, Αυστρία, Γερμανία. Η ιδέα που θα χρησιμοποιήσει ο Φωτιάδης είναι ότι θα εξετάσει συστηματικά τα επίσημα αρχεία των κρατών κι από αυτά θα πάρει στοιχεία τα οποία θα διασταυρώσει τοπικά. Αυτό είναι πολύ σημαντικό διότι έρχεται ο Αυστριακός, βλέπει το δικό μας κείμενο, κοιτάζει και τα δικά του αρχεία και το κείμενο είναι το ίδιο. Άρα, δεν αναγνωρίζει εσάς, αναγνωρίζει τον εαυτό του. Αυτό ήταν μια ριζοσπαστική κίνηση, γιατί δεν ακολούθησε μία γραμμική προοπτική του τύπου θα συγκεντρώσω μαρτυρίες από τους δικούς μας και θα προσπαθήσω να το αποδείξω. Στην πραγματικότητα, τα αποδεικτικά στοιχεία υπήρχαν ήδη. Απλώς δεν είχαν συγκεντρωθεί συστηματικά. Τώρα έχουμε μία συστηματικοποίηση, η οποία χρησιμοποιείται και γι αυτό υπήρχαν και αναγνωρίσεις. Διότι αν και έχουμε μόνο δύο κρατικές αναγνωρίσεις, έχουμε αναγνωρίσεις και από Πολιτείες της Αμερικής που όμως δεν σημαίνουν τίποτα όσο δεν έχουμε όλο το πακέτο. Όπως και στο αρμενικό, προχωράμε σταδιακά μέχρι να το αποδείξουμε. Άρα η προσέγγιση της στρατηγικής για το θέμα της αναγνώρισης δεν είναι καθόλου συμβατική, διότι έχουμε φτάσει σε ένα στάδιο που πρέπει να αποδείξουμε το αυτονόητο. Γιατί σε αυτόν τον τομέα δεν υπάρχει αυτονόητο. Ότι δεν μπορείς να αποδείξεις, δεν υπάρχει. Μόλις έχουμε τα αποδεικτικά στοιχεία, τότε υπάρχει. Ένας από τους στόχους που θα μπορούσαμε να θέσουμε είναι, αντί να ζητούμε μία γενική αναγνώριση, να επιλέξουμε συστηματικά μερικά κράτη τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ως αρχεία για να αποδείξουμε ότι υπήρχε γενοκτονία. Γιατί να μην αρχίσουμε με τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Αυστρία, αντί να προσπαθούμε να πιάσουμε την Ιταλία που δεν ασχολήθηκε με το θέμα; Μερικά από αυτά τα κράτη είναι γνώστες του θέματος.

- **Με ποιο τρόπο η αναγνώριση της Γενοκτονίας των Αρμενίων ενισχύει την αντίστοιχη των Ποντίων;**
- Πρώτον, είναι ο ίδιος θύτης. Δεύτερον, είναι και η ίδια περίοδος. Αν οι Αρμένιοι έχουν αποδείξει ότι αυτό το κτίριο, στο οποίο τα $\frac{3}{4}$ των ενοίκων ήταν Αρμένιοι, έχει καταστραφεί από την Τουρκία, μας ενοχλεί εμάς να πούμε ότι το $\frac{1}{4}$ ήταν Πόντιοι; Άρα,

δεν αποδεικνύουμε ότι καταστράφηκε το κτίριο, αφού το απέδειξαν ήδη. Εμείς αποδεικνύουμε ότι μέναμε μέσα στο κτίριο και εφόσον μέναμε μέσα στο κτίριο, είμαστε κι εμείς μέσα στο πλαίσιο της γενοκτονίας. Η προσέγγιση δεν είναι απλώς μίμηση. Τη γενοκτονία των Αρμενίων την έχουν αναγνωρίσει 49 χώρες. Θα μπορούσαμε να πετύχουμε πολλές περισσότερες αναγνωρίσεις μετατρέποντας αναγνωρίσεις της γενοκτονίας των Αρμενίων σε αναγνωρίσεις της γενοκτονίας των Αρμενίων και των Ποντίων. Όχι επειδή μοιάζουν, για να μην μπερδευτούμε με τη Μικρασιατική Καταστροφή, αλλά επειδή έγιναν την ίδια χρονική στιγμή, στον ίδιο χώρο και κάτω από τις ίδιες συνθήκες. Σχετικά πρόσφατα, από εβραϊκές πηγές, όταν άλλαξε η ηγεσία της διασποράς των Εβραίων στην Αμερική, πήραν τις πρώτες αποφασίσεις για να αναγνωρίσουν τη γενοκτονία των Αρμενίων. Πράγμα το οποίο έρχεται σε αντίφαση με τις αποφάσεις του Ισραήλ ως κράτος. Εδώ υπάρχει ένα άλλο πρόβλημα, ότι τα κράτη πολύ συχνά είναι πολύ πιο αργά από τις διασπορές. Προσωπικά θεωρώ ότι το ποντιακό ζήτημα άργησε παρά πολύ, διότι οι Πόντιοι είχαν την Ελλάδα. Η αναγνώριση της γενοκτονίας των Εβραίων προχώρησε γρήγορα γιατί δεν υπήρχε καν κράτος. Όπως και των Αρμενίων, γιατί πάλι δεν υπήρχε κράτος και δεν υπήρχε κανείς να πει ότι για λόγους διπλωματικούς δεν πρέπει να γίνουν κάποιες κινήσεις. Ενώ οι Πόντιοι που ήρθαν στην Ελλάδα, ενσωματώθηκαν σε ένα κράτος που είχε στρατηγικά συμφέροντα τα οποία ήταν διαφορετικά από το να προστατεύει απλώς τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτό συμβαίνει σε κάθε κράτος. Μη θεωρήσετε ότι είναι μια ειδική κατηγορία η Ελλάδα. Κάθε κράτος έχει τα προβλήματα του. Για παράδειγμα, σε κάποια φάση υπήρξε μια συνομιλία για την ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας και η Αρμενία, ως κράτος, είπε ότι θα ήταν καλό να ενταχθεί η Τουρκία στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Μετά από μία εβδομάδα κι αφού ενεργοποιήθηκε η διασπορά η οποία πίεσε το κράτος, το αρμενικό κράτος είπε ότι από τη στιγμή που δεν είναι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν μπορεί να πάρει θέση για το ζήτημα και κρατάει μία ουδέτερη στάση. Όταν υπάρχει μια πολύ ισχυρή διασπορά, το κράτος δέχεται και τις πιέσεις της διασποράς. Το θέμα είναι ότι το ποντιακό στοιχείο που είναι ενσωματωμένο στην Ελλάδα, βρέθηκε να είναι κομματιασμένο και να έχει μπει στο κανονικό καλούπι του κομματικού πλαισίου της Ελλάδας. Κατά συνέπεια, δεν υπήρχε μία μεγάλη μάζα που να μην ανήκει σε κανένα κόμμα και το θέμα της να είναι η αναγνώριση της γενοκτονίας. Έχετε σκεφτεί αν τα κόμματα της Ελλάδας έχουν αποφασίσει να αναγνωρίσουν επίσημα τη γενοκτονία; Δεν θα ήταν λογικό, εφόσον λένε τα κόμματα ότι μας υποστηρίζουν, να πάρουμε μια κομματική απόφαση, η οποία θα λέει ότι το κάθε κόμμα αναγνωρίζει τη γενοκτονία των Ποντίων. Σε αυτή την περίπτωση θα ήταν ένα άλλο είδος πίεσης. Στην πραγματικότητα, είμαστε κι οι ίδιοι κομματιασμένοι, γιατί κι εμείς ανήκουμε στα διάφορα κόμματα. Η Τουρκία είναι πιο αποτελεσματική από εμάς, διότι το κόμμα ταυτίζεται με τη μη αναγνώριση. Έτσι ενώ υπάρχουν κόμματα που δεν παίρνουν απόφαση κομματική αλλά υποσκάπτουν μία εθνική απόφαση, από την άλλη πλευρά έχετε τα κόμματα που λειτουργούν όλα μαζί και βγάζουν και μάλιστα και νόμο ότι είναι παράνομο. Θα σας δώσω ακόμα ένα παράδειγμα για τη διασπορά και το

πώς εγκλωβίζεται ένα κράτος. Αν κοιτάξετε τη συνθήκη του Καρς, η Αρμενία υπέγραψε ένα κείμενο χωρίς να το έχει υπογράψει. Τη συνθήκη Καρς την υπέγραψαν η Τουρκία με τη Σοβιετική Ένωση. Στη Σοβιετική Ένωση, μία από τις 15 δημοκρατίες ήταν η Αρμενία. Οι δύο χώρες υπέγραψαν το κείμενο και συμφώνησαν ότι δεν έχει το δικαίωμα να μπει τρίτος, για να ακυρώσει τις δύο χώρες. Το παράδοξο είναι ότι η Αρμενία μέχρι το 1991 έχει υπογράψει ένα κείμενο βάσει του οποίου αναγνωρίζει ότι έχει χάσει εδάφη τα οποία έχει πάρει η Τουρκία χωρίς να το έχει υπογράψει, γιατί δεν το δέχτηκαν. Απλώς για να μην το δεχτεί, έπρεπε από μόνη της να φύγει η Αρμενία από τη Σοβιετική Ένωση για να μπορέσει να ακυρώσει τη Συνθήκη Καρς, πράγμα το οποίο σε κάποια φάση ήταν εντελώς αδύνατο.

- **Ποιο θεωρείτε ότι είναι το στοιχείο που στέκεται τροχοπέδη στην οποιαδήποτε προσπάθεια για την αναγνώριση της Γενοκτονίας των Ποντίων;**
- Η κυβέρνηση θεωρεί ότι έχει μεγαλύτερο κόστος στο να αντιμετωπίσει την τουρκική αντίδραση παρά την ποντιακή αντίδραση που είναι μέσα στο χώρο της. Τοπικά όταν έχουμε εκλογές γίνονται πολλά πράγματα. Πρόκειται για τοπικό κι όχι διαχρονικό ενδιαφέρον. Όπως αυτό γίνεται συστηματικά, μας αφοπλίζουν εσωτερικά και δεν έχουμε κοινή διασπορά που να παλεύει για αυτό το θέμα. Διότι η διασπορά μας, ως ποντιακό στοιχείο έχει τα ίδια προβλήματα που έχουμε επί τόπου. Πολύ συχνά, ανήκει σε κόμμα στο εξωτερικό κι αν το κόμμα της εξουσίας έχει την τάση να αναγνωρίζει, θα υποστηρίξουν ότι το προώθησαν. Αν έχει ακριβώς την αντίθετη στάση, θα πουν ότι δεν γίνεται. Πολύ συχνά λέμε ότι η Τουρκία κάνει πολύ καλές κινήσεις. Εγώ νομίζω ότι η Ελλάδα πολύ συχνά δεν κάνει πολύ καλές κινήσεις και φαίνονται καλές οι άλλες. Οι άλλες είναι πολύ απλές. Όταν ειπώθηκε ότι η Τουρκία έχει προβλήματα να αναγνωρίσει την πραγματικότητα, γίνεται αντιληπτό ότι την πραγματικότητα την ξέρει. Η Τουρκία είναι φτιαγμένη πάνω στα κόκκαλα των Αρμενίων και των Ποντίων. Τόσο απλό. Τα θεμέλια του σπιτιού τους είναι φτιαγμένα από τα κόκκαλά μας. Δεν είναι ότι δεν το αναγνωρίζουν. Απλώς ξέρουν ότι αν βγάλουμε τα κόκκαλα για να τα βάλουμε σε τάφους, θα καταρρεύσει όλο το κτίριο. Εδώ είναι το πρόβλημά τους. Και είναι πολύ σημαντικό σε σχέση με τον Κεμάλ, γιατί αυτός είναι που έθεσε τα θεμέλια. Και στην πραγματικότητα, η σημερινή Τουρκία αποτελεί μία παραλλαγή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τις ίδιες βλέψεις. Απλώς εμείς αλλάζουμε. Και λέμε δεν μπορεί, θα έχει αλλάξει. Η ουσία δεν έχει αλλάξει. Την 1/1/2007 όταν εντάχθηκε η Ρουμανία και η Βουλγαρία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα κρατικά κανάλια της Γαλλίας έδειχναν τους Τούρκους να λένε ότι είναι απαράδεκτο αυτό που κάνει η Ευρωπαϊκή Ένωση διότι παίρνει εδάφη της Αυτοκρατορίας τους. Γιατί ήταν περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτό είναι ακραίο για κάποιους. Αν πάρω ένα άλλο παράδειγμα, όπως την Αυστρία, που ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να αναρωτηθείτε γιατί ήταν τόσο θετική με την ένταξη της Ουγγαρίας. Γιατί υπάρχει ιστορικό πλαίσιο και η Αυστρία

ήθελε την Ουγγαρία γιατί υπήρχε η Αυστοουγγαρική Αυτοκρατορία. Γιατί η Αυστρία είναι τόσο θετική με την Κροατία; Γιατί συμβαίνει πάλι το ίδιο. Στην πραγματικότητα, πολλά κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ξαναβρίσκουν το ιστορικό τους πλαίσιο, το ιστορικό τους έδαφος, το πολιτιστικό τους έδαφος. Ένα πράγμα ξεχνάτε, ότι ξαναβρίσκουν και τους ιστορικούς τους εχθρούς. Και σε αυτό εσείς δεν ποντάρετε. Γιατί υπάρχει η τάση να μεμψιμοιρούμε μεταξύ μας και δεν κοιτάζουμε ποιος έχει τα μεγαλύτερα προβλήματα. Η Αυστρία κατέχει το παγκόσμιο ρεκόρ των πολέμων εναντίον της Τουρκίας. Τώρα σας ξαφνιάζει λιγότερο που οι Αυστριακοί είναι τόσο αρνητικοί στην ένταξή της. Η Αυστρία έχει υποστεί δύο πολιορκίες της Βιέννης. Στη δεύτερη πολιορκία η πόλη σώθηκε από Πολωνό. Η Αυστρία, τυχαίως, ήταν θετική στην ένταξη της Πολωνίας. Αυτό δεν έχει σχέση με το ιστορικό πλαίσιο. Ιδιαίτερα αν υπολογιστεί ότι στην κεντρική πλατεία της Βιέννης υπάρχει ένα άγαλμα με τον Πολωνό στρατηγό που πατάει μια ημισέληνο.

- **Καταλήγοντας, ποια στρατηγικά βήματα πιστεύετε ότι είναι αποτελεσματικά ώστε να επιτευχθεί η αναγνώριση της Γενοκτονίας των Ποντίων;**
- Η ιδέα είναι ότι όταν θα πρέπει να προστατέψετε το αυτονόητο, να αναρωτηθείτε αν υπάρχει. Να αναρωτηθείτε πώς πρέπει να πράξετε για να υπάρξει. Να αναρωτηθείτε, εφόσον υπάρχει, πώς θα το αναγνωρίσετε, με ποιον τρόπο και το πιο σημαντικό με ποιους πρώτα. Μετά, εφόσον ξέρετε ότι και υπάρχει και έχει περιγραφεί και έχει αναγνωριστεί η γενοκτονία των Αρμενίων, μήπως θα ήταν καλό να διαβάσουμε. Και για να σας κάνω μια αρνητική κριτική, ποιος από εσάς έχει διαβάσει αποδεικτικά στοιχεία για τη γενοκτονία των Αρμενίων; Διότι εγώ είμαι σίγουρος ότι αν διαβάζατε καλά κάποια από αυτά τα στοιχεία, θα βλέπατε ότι μερικά ονόματα τα ξέρετε. Ή τα ξέρετε από την ιστορία της οικογένειας. Ή έχετε ακούσει για το διπλανό που ήταν Αρμένιος. Ο διπλανός που ήταν Αρμένιος, πότε εξοντώθηκε; Μήπως είναι στην ίδια περίοδο; Μήπως ανήκει ήδη σε ένα έργο που είναι ανάλογο με του Φωτιάδη και θα ήταν καλό να διαβάσουμε κι εμείς οι Έλληνες για να κάνουμε συγκρίσεις; Άρα να προσέχουμε ότι στις γενοκτονίες οι θύτες πάντοτε παίζουν διαχρονικά. Σας υπενθυμίζω ότι όταν κατηγορήσαν τον Χίτλερ, αναρωτήθηκε για το ποιος θυμάται τη γενοκτονία των Αρμενίων. Δηλαδή στηριζόταν στο ότι θα ξεχάσει η κοινωνία. Πολύ συχνά τα θύματα λειτουργούν ξεχωριστά. Δηλαδή είναι ο καθένας θύμα στο σπίτι του και δεν καταλαβαίνει ότι και ο άλλος είναι θύμα του ίδιου τύπου. Για μένα είναι, λοιπόν, πολύ σημαντικό και θα ήταν καλό να το σκεφτείτε, όταν έχετε μία επέτειο καθαρά ποντιακή για τη γενοκτονία, να καλείτε συστηματικά Αρμένιους. Όχι να τους καλείτε για να εμφανίζονται στο τέλος, αφού έχει περάσει κι ο σκακιστικός όμιλος Ποντίων. Διότι αυτό που δεν βλέπετε είναι ότι κάθε φορά που αυτοί είναι παρόντες σε δική μας εκδήλωση, στην πραγματικότητα δένει. Είναι πολύ δύσκολο για τον Τούρκο που δεν αναγνωρίζει και τους δύο να έχει διπλό μέτωπο. Είναι ένα ενιαίο μέτωπο γιατί ήταν κάτω από τις ίδιες συνθήκες, κάτω από την ίδια βαρβαρότητα και είχαμε τα ίδια θύματα. Θα ήταν, λοιπόν, καλό να ενωθούν τα

θύματα έτσι ώστε να παράγουν περισσότερα προβλήματα στο δήμιο. Διότι να θυμάστε, έγκλημα χωρίς τιμωρία δεν υπάρχει.